

Jobbágy Zoltán¹ – Bakos Csaba Attila²

A KISHÁBORÚ A MAGYAR KATONAI GONDOLKODÁSBAN A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

THE CONCEPT OF SMALL WAR IN HUNGARIAN
MILITARY THINKING BETWEEN THE TWO WORLD WARS

<https://doi.org/10.30583/2021-3-4-157>

Absztrakt

A bipoláris világrend szétesését követő időszak alapvetően aszimmetrikus, irreguláris és alacsony intenzitású konfliktusai egyértelművé tették, hogy a háború hagyományos értelemben vett nagyháborús megközelítése csak szűk tudományos mozgásteret biztosít. A kisháború, mint fogalom, nem nagyon terjedt el a magyar katonai szakirodalomban és gondolkodásban. Sokáig nem, vagy csak ritkán képezte kiterjedt vizsgálódás tárgyát. Ennek ellenére a kisháború egyes sajátosságai nem ismeretlenek a magyar katonai gondolkodók körében. Jelen tanulmányban a szerzők a kisháború magyar katonai gondolkodásban elfoglalt helyét és szerepét mutatják be a két világháború között.

Magyar kulcsszavak: bipoláris világrend, nagyháború, kisháború, katonai gondolkodás

Abstract

Asymmetric, irregular and low intensity conflicts of the period after the disintegration of the bipolar world order made clear that the traditional big war approach to waging war possessed only a narrow scientific explanatory power. Small war as term has not really gained ground in Hungarian military literature and thinking. For long time, it was not a subject to extended examination. Despite this, the existence of small

¹ Dr. Jobbágy Zoltán ezredes, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadászati tanszék tanszékvezető egyetemi docens, nemzetközi dékánhelyettes, Hadtudományi Doktori Iskola témavezető.
ORCID: 0000-0003-4553-6397

² Bakos Csaba Attila alezredes, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtudományi Doktori Iskola doktorjelölt.
ORCID: 0000-0002-7326-9639

wars is not unknown for Hungarian military thinkers. In this study, the authors introduce the role of small wars in Hungarian military thinking during the interwar period.

Angol kulcsszavak: bipolar world order, big war, small war, military thinking

BEVEZETÉS

A bipoláris világrend szétesését követő időszak aszimmetrikus fegyveres konfliktusai egyértelművé tették, hogy a háború hagyományos értelemben vett nagyháborús megközelítése csak szűk tudományos mozgásteret biztosít. Az irreguláris, aszimmetrikus és alacsony intenzitású kisháború / kis háború³ katonai valóság volt Irakban és Afganisztánban, ezért a vonatkozó szakirodalom a reneszánszát éli. A kisháború kifejezés mellett a háború ezen megjelenési formájára a nemzetközi szakirodalomban olyan elnevezések is léteznek, mint *aszimmetrikus, gerilla, partizán, forradalmi, alacsony intenzitású, irreguláris, korlátozott, modern, nem hősiess, kényelmetlen, nem Clausewitz-i, nem háromsági* vagy *törzsi*. A nagyháborútól eltérően ennek a hadviselésnek nincs meghatározó, Clausewitz-cel összevethető teoretikusa. A kisháború mindig partikuláris kontextus- és korszakfüggő, megjelenési formáját és egyéb sajátosságait nagyban meghatározza a szemben álló felek között meglévő konkrét társadalmi, gazdasági, technikai, kulturális és katonai különbség. A kisháborúk, irreguláris, aszimmetrikus és alacsony intenzitású sajátosságukból kifolyólag tudományos szempontból nehezebben kategorizálhatók, kevesebb lehetőséget biztosítanak az általánosításra, és szűkebb teret engednek a tudományos rendszerezésre.⁴ A kisháború katonai szakmai szempontból nem feltétlenül attraktív, sok esetben nehezen megvívható és megnyerhető. A szűk értelemben vett katonai tényezők mellett – esetenként helyett – egyéb, nem katonai tényezők válnak fontossá, meghatározóvá. A szemben álló felek közötti alapvető aszimmetria miatt a győzelem sem

³ Az angol és a francia nyelvterületen a külön írt *small war* és a *petite guerre* kifejezések terjedtek el. Német nyelvterületen mind a *kleiner Krieg*, mind a *Kleinkrieg* kifejezések használatosak. A magyar KATONAI HELYESÍRÁSI SZÓTÁR az egybeírt változatot tartalmazza.

⁴ Callwell, Charles. E.: *Small Wars: Principles and Practice*, General Staff – War Office, 1906, p. 21.

ad feltétlenül okot a büszkeségre, a vereség pedig kifejezetten kínos.⁵ Jelen tanulmányban a szerzők az 1931-ben alapított és sokáig a hivatásos honvéd tisztikar szakmai-tudományos folyóirataként működő Magyar Katonai Szemle oldalain a témában megjelent tanulmányokat tekintik át időrendi sorrendben.⁶ A periodika a Magyar Katonai Közlöny és egyéb kisebb, katonai témájú kiadványok utódjaként egyszerűsített és áttekinthető módon biztosított lehetőséget arra, hogy hasábjain a katonatisztek egyetlen folyóiratból tájékozódhassanak minden katonai témában. Az előfizetés minden tényleges szolgálatban álló tisztre való kötelező kiterjesztésével a Magyar Katonai Szemle gazdaságilag stabil lábakon állva a Magyar Királyi Honvédség méltó terjedelmű, tartalmú és kiállítású folyóiratává vált.⁷

A harmincas évek

A címben említett kisháború kifejezés nem nagyon terjedt el a magyar katonai szakirodalomban és sokáig nem, vagy csak ritkán volt részletes vizsgálódás tárgya. Jellemző, hogy a kifejezést címszó (szócikk vagy utaló címszó) formájában sem az 1995-ben, sem a 2019-ben kiadott Hadtudományi Lexikon nem tartalmazza.⁸ A 20. századi történelmi eseményeket figyelembe véve a kisháború kifejezést legtöbbször az 1939 tavaszán megvívott magyar–szlovák fegyveres konfliktussal kapcsolatban említik, akkor is leginkább kis háborúként különírva. A katonai szakirodalomban általában nem, vagy csak érintőlegesen szerepelnek ennek a konfliktusnak az eseményei, amelyet háborús cselekményekkel tarkított határkonfliktusnak vagy határkiigazításnak is szoktak nevezni. A magyar–szlovák fegyveres konfliktussal kapcsolatban nem lehet háborúról beszélni abban az értelemben, hogy a két állam között formailag soha nem került sor hadüzenet váltására, és

⁵ Jobbágy Zoltán: A felkelők elleni műveletekről: Egy elfeledett klasszikus: Bernardo de Vargas Machuca, *Honvédségi Szemle*, 141. évfolyam, 2. szám (2013), pp. 15-18.

⁶ A hivatkozott tanulmányokat a szerzők 2019. szeptember 25 – 2020. január 07 között töltötték le az Arcanum Digitális Tudománytárból (<https://adtplus.arcanum.hu/hu/>).

⁷ *Magyar Katonai Szemle 1931-1944*, Internet, elérve 2020. április 11-én <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/MagyarKatonaiSzemle/>.

⁸ Szabó József (főszerk.): *Hadtudományi Lexikon*, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995; Krajnc Zoltán (főszerk.): *Hadtudományi Lexikon – Új Kötet*, Dialóg Campus, 2019.

a diplomáciai viszony sem szakadt meg.⁹ Ennek ellenére elmondható, hogy a kisháború és egyes sajátosságai nem ismeretlenek a magyar katonai gondolkodók körében. A két világháború között számos, a *Magyar Katonai Szemlé*ben publikált tanulmány említette egybe-, külön- vagy kötőjellel írva. Keményfy Zoltán *Korszerű gyalogszakasz* című tanulmányában azt fejtegette, hogy a jövő háborúiban a technikai fejlődéssel együtt korszerű követelmények lépnek fel a harcászati elvek terén is. Szükségszerű emiatt a részletfeladatok megoldására hivatott kisebb alegységek fokozatos fejlődése és állandó tökéletesítése. A magyar történelem sajátosságaiból adódik a nemzeti harcászat és a kisháború kapcsolata. Szerinte a magyar virtus, a nemzeti szellem és áldozatkészség még nem halt ki, ezért egy kicsi, de kiválóan képzett, jól felszerelt, lelkes és elszánt csapat vitézségével és hősiességével képes lehet az ember- és géptömegekkel szemben a sikerre.¹⁰

Móricz Béla *Politika és hadvezetés a magyar történelemben* című dolgozatában abból indult ki, hogy az emberiség fejlődésének leghatásosabb hajtóereje mindig is a harc volt. A hadvezetés ezért a nemzetek kialakulása történetében fontos szerepet játszott, mivel az ország felemelkedése vagy pusztulása rendszerint következménye a hadvezetés helyes vagy helytelen, esetenként hibás működésének. Tanulmánya megírásának célja az volt, hogy bevilágítson a magyar történelem egyes korszakaiba abból a szempontból, hogy milyen arányban állottak egymással a politikai célkitűzések, a háborús célok és a háborús eszközök. Móricz szerint a török hódoltság korában természetesek voltak a határvillongások, a végvári vitézek „vásárcsapásai”, valamint a megszálló török csapatok garázdálkodása. A hadügy központi irányítása jóformán alig létezett, a hadvezetés a magyar részekben az egyes főurak kezében forgácsolódott szét, akik még általános béke idején is önálló magánháborúkat, más szóval kisháborúkat vívtak. Ennek a kor-nak volt a jellegzetes alakja Zrínyi Miklós, akinek minden rátermettsége ellenére az eszközök hiányoztak ahhoz, hogy nagy célkitűzéseit elérhesse. Zrínyi – Móricz szerint – ezért sem nagyszabású politikát, sem nagyszabású hadvezetést nem tudott folytatni.¹¹ Berkó István *A magyar Szent Korona országaiból 1526-1918-ig alakult hadak* című tanulmányában írta, hogy az 1745-ben Sziléziában harcoló seregnél szolgáló magyar nemesi felkelőknek nagy hasznát vették a kisháború

⁹ Janek István: Az elfelejtett háború, A szlovák-magyar kis háború története 1939 márciusában, *Történelmi Szemle*, XLII. évfolyam, 3-4. szám (2001), p. 299.

¹⁰ Keményfy Zoltán: A korszerű gyalogszakasz, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1932), pp. 25-37.

¹¹ Móricz Béla: Politika és hadvezetés a magyar történelemben, *Magyar Katonai Szemle*, 3. szám (1933), pp. 25-37.

során, valamint előőrsszolgálatban. A határőrök a 17–18. század háborúi alatt nem elégedtek meg eredeti hivatásukkal, hanem zsákmányszerzés céljából, különféle szabad- és egyéb csapatokat alkotva, a hadszínterekre törekedtek. Különösen a kisháború feladatainál voltak kiválók, de kegyetlenségük és vadságuk miatt egyben rettegettek is. Berkó - Bocskai seregét bemutatva - kiemelte, hogy a haderő alapvetően gyalogságból és lovasságból állott, de ágyú kevés volt. A felszerelés és a fegyverzet hiányos volta miatt a harcmodor a kisháború jellegét viselte magán, amelynek okát a sereg fegyelmetlenségében, fizetlenségében és zsákmány iránti éhségében látta.¹² Hernády Károly *Példa a kisháborúból* című írásában a Balassagyarmatot megszálló csehek kiűzésének tanulságait elemezte. Bemutatta a helyzetet, a résztvevőket, a tervet, magát a végrehajtást, valamint a tanulságokat. Tanulmánya közreadásának célja az volt, hogy „... *Balassagyarmat polgárainak és vasutasainak hősi példája méltóképen örökíttetne meg a magyar történelemben*”.¹³

Gyertyánfy Kornél *A jövő háború meglepetéseinek eszközei* című tanulmányában Fullert idézve az írta, hogy az ipari forradalom idejétől kezdve a háború korszakait a szén, a benzin, valamint az elektromosság által meghatározott időszakok szerint lehet felosztani. A szén időszaka alatt a haditengerészet szervezete teljesen megváltozott, a szárazföldi haderő pedig megnagyobbodott. A fegyverek ereje annyira megnőtt, hogy a háború két harcmódja közül a védelem vált erősebbé. A benzin időszakában az új üzemanyag által megnövekedett hadászati mozgékonyosság miatt a szárazföldi és légi hadviselés került előtérbe. Ez a védelmet erősíti, mivel a mozgékonyság állandó és tábori erődítésekkel korlátozható. Végeredményben a benzin miatt a támadás és védelem ismét egyensúlyba kerülhet, a döntés kierőszakolása pedig nehéz lesz. Ez szerint a kis háborúknak nem kedvez, de a nagy háborúk kirobbanását is korlátozhatja. Az elektromosság időszaka, amely a jövőt jelenti, és amelyben az emberiség már részben él is, még kezdetleges stádiumban van. Az elektromosság a katonai fejlődést, a jövő kíváncsi szerinti a hadseregszervezést és a hadseregek felépítését erősen befolyásolja. Az állandó harcászati szempontok által előtérbe szorítva megjelenik a fegyverkezésben, valószínűleg olyan eredménnyel, hogy a mögöttes területek veszélyesebbekké válnak, míg a

¹² Berkó István: A magyar Szent Korona országaiból 1526-1918-ig alakult hadak, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1933), pp. 37-50.

¹³ Hernády Károly: Példa a kisháborúból, *Magyar Katonai Szemle*, 12. füzet (1933), pp. 75-83 (idézet p.83).

harcmezők kevésbé lesznek veszélyesek.¹⁴ Radák Lajos *Széles arcvonalú harcok* című tanulmányában kiemelte, hogy évszázadok alatt se lehetett a magyarokból kiölni az egyéni vállalkozó szellemet és a nyitott harcászatot. A magyar huszárok másfél évszázadon keresztül fájó pontját képezték a török birodalomnak. A török uralom gyengülésével, majd az ország felszabadulásával egyre több lehetőség kínálkozott katonák verbuválására, amelynek eredményeként egyre több huszárezred jelenik meg Európa hadszínterein. Mária Terézia porosz háborúiban az addig lenézett huszárság, a széles arcvonalon és csoportonként harcoló kis háborúival, sokszor nagyobb eredményt ért el, mint a hadsereg zöme. Látva ezeket az eredményeket, a királynő a huszárok vezetőit a kegyeibe fogadta, és általában a huszárokat is kezdték megbecsülni. Az idők során a huszárezredek egyforma szabályzatot kaptak egységesítésük céljából. Az egységesített harceljárások, a nagytömegű, kiigazodott, zárt lovasrohamok erőltetése nem a huszárság egyéniségére volt szabva. A szerző meggyőződése, hogy ha nem merevedett volna oly hamar állóháborúvá az első világháború, úgy a magyar lovas csapatoknál hamarosan teljesen kifejlődött volna az ősi, széles arcvonalon csoportokban vívott harceljárás.¹⁵ Simsay Lajos: *Magyar szellem a korszerű kiképzésben* című cikke a járőrki képzés, azaz az ellenséges arcvonalak mögött viselt háborúra való felkészítés kapcsán említette a kisháborút. Szerinte a kisháború sikeres megvívása megköveteli a mozgékonyt, a leleményességet, a hosszabb időre és általánosságban megszabott feladatok kiadását, az ellenség megsemmisítését szolgáló bármely módszer megengedését, illetve az ezekben való kiképzettséget.¹⁶ Egy évvel később a *Kis államok háborús eszközei* című cikkében Simsay már különírván, kis háború kifejezést használva, azt a mozgékonyt eszközeinek részletezésénél a harcoló hadsereg és az ellenséges arcvonal mögötti szabotázs tevékenységgel teszi egyenlővé.¹⁷

Fray József 1938-ban megjelent *A gazdagok és szegények harcászata* című tanulmányban a francia, a lengyel és a szerb néplélek összehasonlításából kiindulva, a gazdagabb és szegényebb államok lehetőségeit összevetve, a harcászatot az anyagi és az erkölcsi erők

¹⁴ Gyertyánfy Kornél: A jövő háború meglepetéseinek eszközei, *Magyar Katonai Szemle*, 8. füzet (1934), pp. 1-21.

¹⁵ Radák Lajos: Széles arcvonalú harcok, *Magyar Katonai Szemle*, 9. füzet (1934), pp. 31-42.

¹⁶ Simsay Lajos: Magyar szellem a korszerű kiképzésben, *Magyar Katonai Szemle*, 3. füzet (1935), pp. 79-89.

¹⁷ Simsay Lajos: Kis államok háborús eszközei, *Magyar Katonai Szemle*, 3. szám (1936), pp. 32-44.

összevetése mentén elemezte. Szerinte a szegényebb államok háborúját a mozgóháborúra való beállítottság, a szabad szárnyak, valamint az ellenség háta elleni harcászati tevékenységek kihangsúlyozása jellemzi. A szegényebb államok alapvetően az erkölcsi erőket fejlesztik, ezért a harcászatukban az anyagi erőknek csökkentett jelentőség jut. Előtérbe kerül a leleményesség, a rugalmasság és a legteljesebb önállóság fejlesztése. A szegényebb államok harcászata a kisháború, amelyben a támadás célja a gyors döntés keresése. A támadást a mozgás és a tűz harmóniája jellemzi, amelyben a nagyfokú önállóságra nevelt legalsó szintű vezetők kezdeményezésének, valamint az éjszakai harcra való kiképzésnek központi szerep jut. A szegények erkölcsi erőre alapozott harcászata a szerényebb anyagi ellátást szellemmel pótolja, ezért kimeríthetetlen erőtalálékkal rendelkezik.¹⁸

Brinzey György *Gyorsanmozgók a kisháborúban* című tanulmányában azt fejtette ki, hogy a kisháború megvívása esetén a mozgóképesség döntő jelentőségű. Brinzey a tanulmányában a mozgásban rejlő erőtenyezőknek a kisháborúra gyakorolt hatását vizsgálta és megállapította, hogy a mozgásban rejlő erőtenyezők a rugalmas és kezdeményező akarást helyezik előtérbe, megóvnak az erők szétforgácsolásától és az időrabló módon történő manőverezéstől, valamint növelik a biztonságérzetet. Szerinte a gyorsanmozgó – alapvetően lovas – alakulatok kizárólag csak tűzzel támadnak, és gyorsaságukkal a tűz hatása tovább fokozható.¹⁹ Ehhez kapcsolódik Ehrlich Géza *A lovasság tüzelése lóhátról* című írása. Ebben a szerző kiemeli, hogy a régi magyar harcmód nem a számbeli vagy géperőben meglévő fölénnyel akarta a győzelmet kicsikarni. Az általa turáninak nevezett harcmód alapeleme és értéke a mozgékonyosság, valamint a rugalmasság. Tekintettel az első világháború után kialakult helyzetre, Magyarország sorsa a kisháborúban rejlik. A túlerővel szemben a kisháború jó megoldásnak tűnik, mivel a túlerőt csak a kisháborúban rejlő lehetőségek kiaknázásával és erkölcsi fölénnyel lehet ellensúlyozni. Ehrlich cikkének érdekessége, hogy mind a kisháború, mind a kis háború változatot használja.²⁰

Pálosy János: *Magyar harcmód – magyar kiképzés* című írásában kifejtette, hogy minden altisztnek a kisháború, a karhatalmi szolgálat

¹⁸ Fray József: A gazdagok és szegények harcászata, *Magyar Katonai Szemle*, 3. szám (1936), pp. 42-51.

¹⁹ Brinzey György: *Gyorsanmozgók a kisháborúban*, *Magyar Katonai Szemle*, 5. szám (1936), pp. 42-51.

²⁰ Ehrlich Géza: *A lovasság tüzelése lóhátról*, *Magyar Katonai Szemle*, 7. szám (1936), pp. 240-245.

és a nemzeti ellenállás mesterharcosának kell lennie. Erre azért van szükség, hogy a tisztek minden körülmények között számíthassanak a tudásukra.²¹ Egy másik, *Függőleges átkarolás* című írásában Pálosy kijelentette, hogy az átkarolás felismerése során fontos az indokok számbavétele. Ezek közül - véleménye szerint - az ellenség felvonulásának megzavarása inkább tartozik a kisháború feladatkörébe, semmint a függőleges átkaroláséba. A határvédő alakulatokkal szembeni, illetve mögötti vállalkozás sem képezheti függőleges átkarolás tárgyát. Szerinte csak a találkozóharc körülményei látszanak a legalkalmasabbnak a tárgyalt harcmód alkalmazására.²²

Virányi Ferenc *A cs. és kir. haditengerészet vállalkozása Ancona ellen* című cikkében az olasz torpedó-motorcsónakok nyújtotta veszélyt elemezve arra a következtetésre jutott, hogy az olasz haditengerészet vezetése a nagy egységek alkalmazását teljesen mellőzve a hangsúlyt a kisháború harceszközeinek kiépítésére és alkalmazására fektette. Csekély távolságaival az Adria egy kis háború megvívására egyébként is igen alkalmas volt, amelyet az osztrák-magyar hadiflotta védekező magatartása, valamint a torpedó-motorcsónakok jelentette veszély nem felismerése szintén elősegített. Virányi szerint az Adrián folyó olasz kisháború megmutatta, hogy kis erővel, leleményességgel és bátorsággal nagy eredményeket lehet elérni, amennyiben azt a szerencse is kíséri.²³ Matlár Árpád *Európa hadseregei* című írásában az olasz hadsereg abesszin háborúján és Abesszínia olasz megszállásán keresztül bemutatta, hogy 1935 végére az olaszok előrenyomulása megállt. Túlterhelt összeköttetések a kisháború számára kedvező célt képeztek, azonban az abesszin vezetők helytelen módon, tömeges támadások sorozatát kísérelték meg az olaszok ellen, és így alkalmas célpontot nyújtottak a géppuskáknak.²⁴ Incze Kálmán *A hadiipar államosítása* című tanulmányában megállapította, hogy a hadiipar államosítása nemcsak gazdasági és katonai, hanem politikai kérdés is. Az államosítás reményt kelt arra, hogy a háborús veszély csökkenjen. A Brit Államszövetséget vizsgálva Incze megállapítja, hogy a haderő mozgósítása kis háború és nagy háború esetében jelentősen különbözik. Az előbbi lényegében gyarmati vállalkozást takar, az utóbbi pedig

²¹ Pálosy János: Magyar harcmód – magyar kiképzés, *Magyar Katonai Szemle*, 10. szám (1936), pp. 13-29.

²² Pálosy János: Függőleges átkarolás, *Magyar Katonai Szemle*, 12. szám (1936), pp. 27-41.

²³ Virányi Ferenc: A cs. és kir. haditengerészet vállalkozása Ancona ellen, *Magyar Katonai Szemle*, 11. szám (1936), pp. 45-53.

²⁴ Matlár Árpád: Európa hadseregei, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1937), pp. 62-71.

egy másik katonai nagyhatalommal való háborút. A mozgósítás brit módszere hullámokban történik, amelyek közül a haditengerészet és a légierő már az első pillanatban mozgósítható. A mozgósítás egy központi bizottság feladata, amely minden kerületben helyi szervekkel rendelkezik. A gazdasági, ipari és gyárüzemek mozgósítási terve gondosan előkészített, mivel minden nyersanyagról, gyártmányról, a szakmunkásokról és egyéb erőforrásokról évente tájékoztató jelentések készülnek.²⁵

Berkó István *A legnagyobb háború* című írásában kijelentette, hogy egy háború annál nagyobb, minél több embert érint közvetlenül és közvetve. Minden körülmény közül a legfontosabb, hogy a hadviselő felek nagy államok voltak-e, hány állam vett részt a háborúban, mekkora hadseregek küzdöttek egymás ellen, milyen méretű csaták folytak, mekkorák voltak a háborús veszteségek, a háború mekkora hadszíntéren és mennyi ideig tartott, valamint annak befejezése milyen kárt okozott a vesztes félnek. Ennek megfelelően a 19. század végén folyó balkáni háborúk zöme, ideértve az 1897. évi görög-török háborút, a kisháborúk közé tartozott. Berkó megállapította, hogy az első világháború az emberiség történelmének addigi legnagyobb háborúja volt, amelyben nemcsak a hadszínterek, hanem a hátszágok is szenvedtek.²⁶

Molnár Pál *Jellegzetes utász harccselekmény* című tanulmányában kifejtette, hogy 1914. november 15-én az osztrák-magyar haderő dél-nyugat-Lengyelországban és Krakkó környékén újból támadásba ment át, amely már a második napon végérvényesen megakadt, és november 17-től a front kezdett megmerevedni. A támadással egyidejűleg beállott fagy és havazások miatt a gyalogság saját eszközeivel csak a legelemibb fedezékeket tudta elkészíteni, amelyekben azonban a nagy tűzfölényben lévő oroszoktól óriási veszteségeket szenvedett. Összefüggő állások még nem voltak, azonban itt jelent meg először az állásharc kezdetleges formában, úgymint a küzdők vonalában támpontszerűen megerősített kedvező tereprészek kiépítése, harántgátak és lövészárkok készítése, valamint az előterepen letárolások végzése. Az állásharcok tűztámogatása, mivel a saját tüzéséggel összeköttetés ekkor még nem létezett, a kisháború sajátosságait viselte magán.²⁷

²⁵ Incze Kálmán: A hadiipar államosítása, *Magyar Katonai Szemle*, 6. szám (1937), pp. 168-181.

²⁶ Berkó István: A legnagyobb háború, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1938), pp. 205-230.

²⁷ Molnár Pál: Jellegzetes utász harccselekmény, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1938), pp. 74-77.

Lipcsey-Magyar Sándor *Kisháború* című írásában megállapította, hogy a kisháborút a szakirodalom a gerillaharc név alatt ismeri, de a kisháború részletes elemzését illetően eléggé mostoha. A kisháborúval kapcsolatban szabályokat előírni nem nagyon lehet, megvívásának egyedi alapja az alkalmak helyes felismerése. Szerinte a kisháborúnak különleges harcászata és hadászata van. Harcászatát az önálló vállalkozások képezik, míg azoknak egységes rendszerbe szedése, összhangba hozása már hadászati feladatként jelentkezik. A kisháború hátterét szerinte mindig a lakosság szolgáltatja.

Hosszútávon azonban csak akkor lehet a lakosságra számítani, ha egységes katonai irányítás alatt működik. A lakosságot ezért a legalsóbb rétegekig át kell itatni hazafias eszmékkel és alkalmassá tenni a nemzet érdekéért való önfeláldozásra. A kisháborúban résztvevő lakossági csoportok összetételére és fegyverzetére nézve nehéz támpontot adni Lipcsey-Magyar szerint, mert nem a kicsi és mozgékonny csoportokban harcolók fegyverzete és létszáma, hanem erkölcsi értéke számít. Amennyiben kisháborúra kerül sor, csak kisháborúval lehet ellene fellépni.²⁸

Ákosfy Barna *A pákozdi ütközet 1593-ban* című tanulmányában kijelenti, hogy a hanyatló török birodalomban az egyéni érdek, a határtalan kincs- és hatalomvágy vált az események legfőbb mozgatójává. A magyarországi megszálló erők, a meghódított földeken megtelepedett hűbéresek a hódoltsági terület zsarolásában és a nem behódoltatott területek elleni folytonos rablóhadjáratokban keresték a zsákmányt és a jobb megélhetést.

A békeévekben így folyt a megszállt Magyar Királyságban a mindkét fél eredménytelen tiltakozásától kísért kisháború. Ez a fajta háború a legtöbb idegen zsoldosnak alacsony kockázattal járó hasznos befektetést, Magyarország lakosságának azonban pusztulást és végveszedelmet jelentett. A török kor kisháborúi elhúzódó jellegének és meddőségének okait Ákosfy a központi vezetés középszerűségében, az egységes haditerv és vállalkozó szellem hiányában, a zsoldos hadvezérek tehetetlenségében, késlekedő vezetésben, valamint a rátermett magyar vezéregyéniségek tudatos mellőzésében látta.²⁹

²⁸ Lipcsey-Magyar Sándor: *Kisháború*, *Magyar Katonai Szemle*, 8. szám (1938), pp. 85-92.

²⁹ Ákosfy Barna: *A pákozdi ütközet 1593-ban*, *Magyar Katonai Szemle*, 5. szám (1939), pp. 207-216.

A negyvenes évek

Ákosfy Barna *Zrínyi György harca Kaczorlaknál 1587-ben* című írását azzal kezdte, hogy a 16. század nyolcvanas éveiben már érezni lehetett az 1568. óta tartó béke végét. Magyarország hódoltsági és a királyi területei egyre inkább kisháborúk színterei lettek, mivel sem a budai pasák, sem a magyar kapitányok nem fogták vissza magukat.³⁰ Dr. Kupa Mihály, az *Ejtőernyősök jogi helyzete* című cikkében a német ejtőernyős vadászcsapatok (*Fallschirmjäger*) feladatait vizsgálva megállapította, hogy az kiterjed a függőleges átkarolásra, amelynek következményeképpen a fegyvernem a harc vonal mögött önállóan, a főerőktől látszólag független szerephez jut. Szerinte a harc vonal mögött önállóan működő csapatok szabadcsapatok, mivel a saját erőktől elkülönítve vagy önerejükre utalva az ellenség szárnyain, hátában vagy a saját arc vonal előtt hajtanak végre vállalkozásokat. Céljuk az ellenség erői tevékenységének bénítása vagy nagyszámú biztosító osztag kikülönítése kényszerítésével annak gyengítése. A szabadcsapatok felállíthatók az önként jelentkező lakosságból, de portyázó különítményként kikülöníthetők a saját erőkből is. A szabadcsapatok felállításának célja a kisháború megvívása. A kisháború szerinte az ellenség erői és eszközei ellen végrehajtott olyan önálló tevékenység, amelyek célja nem annyira a döntő eredmények elérése, hanem az ellenség állandó nyugtalanítása és zaklatása. A kisháború eredményeként fontos helyeken gyengülhetnek az ellenség erői és eszközei, de kophat erkölcsi és akarat ereje, ezáltal válva összességében ellenállásra képtelenné. Kupa szerint a szabadcsapatok sohasem képezik a reguláris haderő részét, a portyázó különítmények tagjai viszont a kikülönítés után is katonáknak tekintendők, mivel a hadsereg részét képezik. Az ejtőernyős vadászok helyzete véleménye szerint lassan ugyanaz lesz, mint annakidején a hadirepülőké: az ellenfél is katonának ismeri el őket. Az ejtőernyős vadászt tehát a nemzetközi hadijog szerint katonának kell tekinteni, ha tevékenységében a háború törvényeihez és szokásaihoz alkalmazkodik.³¹

Markó Árpád *Mátyás király* című tanulmánya megírásának oka Hunyadi Mátyás születésének 500-ik, halálának pedig 450. éve volt. Véleménye szerint Mátyás a kis-háború (így, kötőjellel írva) mestere volt,

³⁰ Ákosfy Barna: Zrínyi György harca Kaczorlaknál 1587-ben, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1940), pp. 512-518.

³¹ Kupa Mihály.: Ejtőernyősök jogi helyzete, *Magyar Katonai Szemle*, 8. szám (1940), pp. 416-423.

mivel minden feladatot sikeresen tudott megoldani, bár ellenfelei esetenként erősebbek voltak nála. Mátyás azonban minden előnyt azonnal kihasználta, valamint minden fenyegető veszedelmet idejekorán megelőzött és elhárított. Hadvezéri tetteivel bizonyította, hogy az éleslátás, a gyors helyzetmegítélés és előrelátás sokszor többet ér, mint egy vakmerő tömegtámadás vagy nyílt csata vállalása.³² Rostoványi Lajos *Zárócsoporthoz vagy zárócsapatok* című tanulmányában kiemelte, hogy a jövő háborúiban és a korszerű hadseregek harcában központi szerepet kap a gyorsaság és az ellenség meglepése. Szerinte a „záróvonat” egyik magasabb parancsnokság utánszállítási egységeként menne. Ennek előnye, hogy gyorsan mozgatható, saját magát tudja biztosítani és képes ellenállást kifejteni, esetleg kisháború megvívására is alkalmazható. Képes a felderítésre, és az ellenséget a páncélgépkocsi toronyfegyvereivel tudja zavarni, nyugtalanítani. Különleges zárófeladatokat szakszerűen képes elvégezni, valamint tűzerejét egy tűzelőállásból a megkívánt irányban hirtelen kihasználni. Ezen kívül páncélgépjárművek elhárítására is alkalmas és légvédelmi feladatokat is el tud látni.³³

Jónás Endre *Gyarmati háború 1941-ben* című tanulmánya szerint az ilyen háborúk zömében a trópusokon folynak. A trópusok különböző környezetet biztosítanak a harcokhoz, amelyek közül a szavannák a gyalogság harcához igen kedvező terepet nyújtanak. A magas szavannafű nem akadályozza a mozgást, de rejtésre kiváló alkalom, ezért Jónás szerint a kisháború eszményi területe. A mocsaras sávok kiváló védelmi lehetőségeket biztosítanak, esős évszak idején azonban járhatatlanok. A gyér fák elsőrangú figyelési és kilövési lehetőséget biztosítanak. A tűzérő részére a szavanna szintén hálás működési terület, mivel hatótávolsága és tűzereje teljes mértékben érvényesülhet. A trópusi háború szerint szinte emberfeletti kíván, és csak törhetetlen akaratával rendelkező férfiak alkalmasak rá.³⁴

Csaszkóczy Emil *Huszárok a külföldi hadseregekben* című dolgozatában írta, hogy a bajor választófejedelem a 17. század végén a törökök elleni háború folyamán két huszárezredet szervezett magyar legénységgel. Mindkét huszárezred fehér zsinóros kék dolmányt és nadrágot, fehér-ezüst derékövet, cserzett hiúz- vagy farkasbőr kacagányt,

³² Markó Árpád: Mátyás király, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1940), pp. 222-228.

³³ Rostoványi Lajos: Zárócsoporthoz vagy zárócsapatok, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1940), pp. 74-80.

³⁴ Jónás Endre: Gyarmati háború 1941-ben, *Magyar Katonai Szemle*, 6. szám (1941), pp. 584-591.

rövidszárú piros csizmát és szőrmével szegélyezett kék süveget viselt. Ezek az ezredek a kis háborúban általánosan elismert kiváló szolgálatot teljesítettek, a török elleni hadakozásban meghonosodott zsákmányszerzési szokásuk miatt azonban a bajorok előtt meglehetősen rossz hírük volt, ezért lovas banditáknak is nevezték őket. A bajor uralkodó 1813-ban egy új huszárezredet szervezett, amelyből hamarosan két külön ezred lett. Ezeknek is kék egyenruhájuk volt, fehér mentével, fekete tarsollyal, de eltérő színű (fekete és piros) csákóval. Mindkét ezredet 1822-ben feloszlatták, és azóta nincsenek huszárok Bajorországban.³⁵ Saád Ferenc *A katonás szellem felébresztése az ifjúságnál* című írása azzal kezdődik, hogy nincs annál nehezebb és fontosabb kérdés, mint a béke idején a háborúra való felkészülés megszervezése. A nemzet, különösen az ifjúság honvédelmi nevelésének kérdése valamennyi népnél mindig akkor válik időszerűvé, amikor a békeidők nevelési tunyaságának következményeként valamilyen nagy katasztrófa következik be. Szerinte azok a népek, amelyek elvetették a nemzet katonai nevelésének gondolatát, elkorcsosulnak és megsemmisülhetnek. Minden művelt országban foglalkoznak a katonai nevelés és a honvédelmi szellem felébresztésének kérdésével, és sok helyen gyönyörű eredményeket érnek el. Az ifjúság katonai előképzésének a kérdését csak pedagógiai problémaként értelmezve és lélektani alapon lehet megoldani. A leventeköteles ifjúság a növekedés, a testi és lelki változás korában van.

Ennek megfelelően szerinte három időszak lélektani megnyilvánulásait kell a kiképzésnél figyelembe venni. A leventekiképzés kezdetén az ifjúság a romantikus korban van. A második kor a nyugalanság, a kalandszerű élmények keresésének kora. Ezt a legjobban úgy lehet kielégíteni, ha a felderítés, kémelhárító szolgálat, járőrharc és általában a kisháború ezernyi lehetséges és változatos formáját játszatták le velük. A javaslattevő, tervezést, sőt legtöbbször a végrehajtást is önállóan tegyék, csupán a megbeszélésen vezessük őket rá, miként kellett volna helyesen eljárni. A harmadik kor a lelkesedés kora. Szerinte ebben a korban is nehezen nevelhető az ember, mert igen sok ifjú a világ középpontjának képzele magát. Az ilyenek szeretnék önmaguk megszabni életelveiket és nehezen viselik el a fegyelem korlátait.

A katonai szellem ébrentartásának módjai kimeríthetetlenek. Az emberi leleményesség ebben a tekintetben is csodákat tehet, amelyet egy

³⁵ Csaszakóczy Emil: Huszárok a külföldi hadseregekben, *Magyar Katonai Szemle*, 7. szám (1941), pp. 198-212.

vérre vált tudatnak kell táplálni: a béke nem lehet más, mint a háborúra való előkészület.³⁶

Pokorny Hermann *A korszerű hadviselés méltatása* című tanulmányát azzal kezdte, hogy szerinte a korszerű hadviselést két fogalommal lehet a legjobban jellemezni. Az első a totális háború, a második pedig a villámháború. Mindkét fogalom együtt öleli fel mindazt, amelyet a korszerű hadviseléstől várni lehet: a háború alapos, mindenre kiterjedő előkészítését, a legnagyobb erő kifejtését a győzelem érdekében, valamint a hadászati és harcászati szempontból kedvező helyzetek villámgyors kihasználását. A folyamatban lévő második világháborút vizsgálva a szerző kijelentette, hogy harcászati szempontból a korszerűen felszerelt fegyvernemek harcmódoráról és együttműködéséről eddig szerzett tapasztalatok helyesek és nem szorulnak kibővítésre. A repülő, páncélosok, gyorsanmozgók, gyalogság, lovasság és tüzérség, valamint az utászok alkalmazása és harca találkozásnál, erősítések elleni támadásnál és védelemnél a Szovjetunió elleni hadjáratban is változatlan maradt. Eltérés csak az arcvonal mögött vívott kisháború tekintetében tapasztalható. A háború megtanított mindenkit arra, hogy fanatikus ellenséggel szemben a folyamatos felderítés és biztosítás nemcsak a harcoló csapatoknál, hanem az egész mögöttes területen szükséges. Ellenséges ország földjén mindenkinek mindig biztosítani kell a menetet, a pihenőt, a műszaki vagy egyéb munkákat, valamint ezek mindegyikének végrehajtása közben is állandóan harckésznek kell lennie.³⁷ Lipcsey-Magyar Sándor *Harc hóban* című cikkében szovjet előírásokra hivatkozva azt írta, hogy az alacsony és a hóban végrehajtott harcászat közötti határ a harminc centiméteres hómagasság. Ez alatt a hideg elleni védekezésen kívül a szovjet szabályzatok nem írnak elő különleges utasítást. A fő hangsúly az orosz síkságokat általánosan jellemző magas hóban követendő harceljárás van, amely lényegében nem más, mint az összes elképzelhető korszerű harceszközökkel támogatott és sítalpakon folyó kisháború. A finn háborúban azonban a kezdeti sikertelenségek miatt a szovjet katonai vezetés az előre gondosan kitervelt kisháború-jellegű harceljárásról az erőszakos tömegtámadások síkjára csúszott át, amelyért lényegében súlyos árat fizetett.³⁸

³⁶ Saád Ferenc: A katonás szellem felébresztése az ifjúságnál, *Magyar Katonai Szemle*, 10. szám (1941), pp. 52-56.

³⁷ Pokorny Hermann: A korszerű hadviselés méltatása, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1942), pp. 1-18.

³⁸ Lipcsey-Magyar Sándor: *Harc hóban*, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1942), pp. 44-51.

Kohlmann Tamás *Katonaszemmel szovjetföldön* című cikkében a közoktatást bemutatva állapította meg, hogy nagyon érdekes a szovjet iskolázás. Az iskoláztatás a 7. életévvel kezdődik. A szovjet szülőt súlyosan büntetik, ha nem küldi gyermekét iskolába. Az iskolák zöme téglalapépület, hivalkodóan vörös színű. Már messziről látszik és kiemelkedik a faluból. Berendezése általában rendes, csak mesék helyett a haditechnika és a kisháború (partizánharc) képei függnek a falon.³⁹ Fehér Béla *Élmények Oroszországban* című tanulmányában emlékezett meg arról, hogy 1943. augusztusban és szeptemberben személyesen vezette a Sslawetschna és Shelon patak közötti partizán területen a felderítő járőrt hét lovassal. A járőr tagjai ukrán ruhába öltöztek, valamint partizánoktól zsákmányolt lovakat és nyergeket használtak. Az egyik munkácsi honvédek, aki tökéletesen beszélt az ukrán-orosz nyelvet, volt csak szabad beszélnie. A járőrnek sikerült az egyik leégetett faluban a gabonát gyűjtő polgári lakosságot teljesen és veszélytelenül megközelíteni és a falu közepén két partizánt lefegyverezni. Fehér szerint polgári ruhában, bandita módszerrel és leleményességgel igen szép eredményt lehet elérni. A cél érdekében azonban szakítani kell a módszerességgel, és a kisháború jellegzetes rugalmasságát kell alkalmazni. Fontos azonban a folyamatos biztosítás és a figyelés. Mindenkiel szemben bizalmatlannak kell lenni. Az óvatosságot pedig párosítani kell leleményességgel, és szükség esetén kíméletlennek kell lenni.⁴⁰ Kubinszky Jenő *Korszerű harcvezetés és harceljárás* című tanulmányában megállapítja, hogy a közelharc a helyiségekben vívott harcoknak is fő tényezője. Ezt a fajta harcot a rövid tüzelési távolságok, a kis csoportok önálló harca, valamint a nehezen megvalósítható egységes vezetés jellemzi. A harcot vívó önálló csoportoknak, ennek ellenére, szorosan együtt kell működniük, az ellenség ellenállását házról-házra, ablakról-ablakra kell felszámolni és minden fortélyára fel kell készülni. Amennyiben lakott településeken kell védekezni, akkor az sűrű terepfedezet mellett valósuljon meg, mivel a megfigyelési lehetőségek kedvezőbbek, és több alkalom kínálkozik az automata fegyverek használatára. A védekező csoportok pedig tűzfegyvereik használata után ellentámadással vonják magukhoz a kezdeményezést. Ezen kisháborúk jelentőségét bizonyítja az elszaporodott partizánharcok magas száma. Kubinszky szerint a tisztogatási műveletek is nagy alaposságot és tüzerőt követelnek meg, mert az orvlövészek helyi ismeretekkel bőven rendelkező, egyénileg harcoló és korszerű harceszközökkel is jól

³⁹ Kohlmann Tamás: Katonaszemmel szovjetföldön, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1943), pp. 236-240.

⁴⁰ Fehér Béla: Élmények Oroszországban, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1944), pp. 255-267.

ellátott bandákból tevődnek össze. A szorosokból, sűrűn fedett terepszakaszokból, helységekben való kilépéseket is alaposan elő kell készíteni tűzfegyverekkel. Az ellenség ilyen helyeken tervez veszélyes meglepetéseket, melyek elhárítása jól biztosított és rejtett fegyverek azonnali ellenhatásával hajtható csak végre. Itt elsősorban a géppuskák és páncéltörő fegyverek használata szükséges, ha mód van rá, akkor páncélozott harcjárműre szerelve.⁴¹

A kisháború Clausewitz munkásságában

Egy tanulmányt leszámítva a háború eme megjelenési formájának lényegében csak említések szintjén való kezelése több szempontból is meglepő. Először is a kiháborúval kapcsolatban az Osztrák–Magyar Monarchia jelentős tapasztalatokkal és vonatkozó szabályzatokkal rendelkezett.⁴² Másodszor pedig Clausewitz, akit a korszak katonai szakírói maguk is jól ismertek (a Magyar Katonai Szemlében az Arcanum adatbázis 185 tételt hoz fel), maga is tartott 1810/11-ben előadásokat a témáról a berlini Hadiiskolában, illetve foglalkozott vele *A háborúról* című könyvében.⁴³ Kora kisháborúját, a Napóleon elleni, évekig elhúzódó félszigeti háborút Clausewitz annyira fontosnak tartotta, hogy fő művében a harmadik könyv (A hadászatról) tizenhetedik fejezetében (A mai háborúk jellege) a spanyolok nemzeti öntudattól áthatott, nehezített körülmények között megvívott szívós harcát a háború természetes, hadászati szempontból nem elhanyagolható megjelenési formájaként említi meg.⁴⁴ A népet a háború fontos tényezőjének tartva a népfelkelést a védelem egy sajátos eszközeként értelmezi, ezért részletesen elemezi a lakosság tevékenységének összekötő vonalak működésére gyakorolt hatását. Megállapítása szerint az igen hosszú és hátrányos domborzati viszonyok között működtetett összekötő vonalak

⁴¹ Kubinszky Jenő: Korszerű harcvezetés és harceljárás, *Magyar Katonai Szemle*, 7. szám (1944), pp. 3-29.

⁴² Schmitt, Carl: *The Theory of the Partisan, A Commentary/Remark on the Concept of the Political*, Translated by A. C. Goodson, Michigan State University, East Lansing, p. 23, Internet, letöltve 2020. április 12-én, elérhető: <http://users.clas.ufl.edu/burt/spaceshotsairheads/carlschmitttheoryofthepartisan.pdf>.

⁴³ Ibid., pp. 23, 31.; lásd többek között Paret, Peter: *Clausewitz' Vorlesungen über den Kleinen Krieg an der neuen Kriegsschule in Berlin, 1810-1812*, in Clausewitz-Gesellschaft, Jahrbucher 2010, pp. 34-45 és Daase, Christopher / Davis, James W. (szerk.): *Clausewitz on Small War*, Oxford University Press, 2015.

⁴⁴ Clausewitz Károly: *A háborúról*, Göttinger kiadó, Veszprém, 1999 (a könyv az 1917-es második magyar nyelvű kiadás reprintje), p. 183.

népfölkeléssel komolyan veszélyeztethetők.⁴⁵ Clausewitz a kisháborút népháborúnak nevezi és a politikától különválasztott módon a harc eszközeként értelmezi, a XIX. századi művelt Európa vívmányának látja és a háború megvívásában beállt változások természetes következményeként kezeli. Clausewitz szerint ez a fajta háború, hasonlóan az általános védkötelezettséghez, valamint a nemzeti hadseregek megjelenéséhez, a hadviselés fejlődésének eredménye. A kisháborút alkalmazó, az előnyeit észszerűen kihasználó fél a háború ezen fajtáját nem alkalmazóval szemben feltétlenül fölényben van. A kisháború ugyan nem természetes megjelenési formája a háborúnak, mivel jellegét tekintve nem képes térben és időben összpontosult hatást kifejteni. Hatását csak akkor tudja éreztetni, ha nagy területen, intenzíven és hosszú ideig működik.⁴⁶

Clausewitz szerint a népháború egymaga döntést alig idéz elő, sikeréhez olyan feltételek kelljenek, mint: a háború a népháborút folytató ország területén legyen, ne legyen egy csatával vagy ütközettel eldönthető, a hadszíntér legyen nagy kiterjedésű, a nép jellege kedvezzen a népháborúnak, valamint az ország felszíne legyen változatos és nehezen járható.⁴⁷ A népháborút folytató lakosság egy adott területen mindenhol megtalálható, kerüli az ellenséges főerőkkel való közvetlen harcérintkezést, és inkább a szárnyakon, az utánpótlási útvonalakon, és a végeken fejti ki tevékenységét és érezteti hatását. A helyismeretet mesterien kihasználva, az ellenség erejét folyamatosan koptatva, inkább szívósan és kitartóan, mint bátran és vakmerően küzdve ér el sikert. Clausewitz a népháború jelentette hadviselést egy „*köd- és felhőszerű lényhez*” hasonlítja, amely sehol nem központosul, szavai szerint nem „*sűrűsödik*”. A népháború ereje szerinte elsősorban erkölcsi és nem fizikai. Jelentősége abban van, hogy az idő múlásával az ellenségben egyre nagyobb félelmet és aggodalmat kelt.⁴⁸ A kisháborút a hadsereg támogathatja, vele együttműködhet. Az együttműködésnek azonban megvannak a szabályai, mivel a támogatás csak kisebb reguláris csapatokkal való együttműködést jelenthet, mert egy nagyobb koncentráció erős ellenséges csapatokat vonzana, a lakosság nem mindig vagy feltétlenül bíz a sorkatonaságban, valamint nagyobb erejű katonaság a lakosságot logisztikailag is igénybe venné.⁴⁹ Összességében Clausewitz szerint a népháború a hatását inkább hadászati, mintsem harcászati szinten fejti ki és azt többféle módon tudja

⁴⁵ Ibid., pp. 184, 318-319, 320-323, 340

⁴⁶ Ibid., pp. 439-440

⁴⁷ Ibid., p. 440

⁴⁸ Ibid., pp. 440-441 (idézet p. 441)

⁴⁹ Ibid., p. 442

érvényesíteni, úgymint utolsó lehetőségként egy vesztes csata után, természetes segédeszközként a döntő csata elodázására, valamint a békekötéshez kedvező feltételek megteremtése.⁵⁰

Összegzés

A két világháború között a kisháborúval kapcsolatban a Magyar Katonai Szemlében megjelent 34 különböző hosszúságú és témájú írás nem tekinthető mai formájában vett tudományos közleménynek. A szerzők sok esetben nem adnak meg felhasznált irodalmat, és az írások nem tartalmazznak hivatkozásokat. Elmondható, hogy a szerzők fogalomként ismerték a kisháborút, részletezték egyes sajátosságait, valamint meghatározott eseményekhez kötve ismertették a nagyháborútól eltérő jellegét. Ennek ellenére a kisháborút alapvetően szűken és eseti alapon értelmezték, pedig a második világháborút közvetlenül megelőző spanyol polgárháború (1936–1939) a szembenálló felek eltérő jellege miatt értelmezhető brutális kisháborúként is, és hasonló módon kisháborús jellege volt a szlovák-magyar fegyveres konfliktusnak (1939). A történelmi visszatekintések egyértelművé teszik, hogy a magyar történelem sajátosságai a kisháborút lényegében nemzeti harcászattá emelik. Sokan a magyar virtust, a nemzeti szellemben rejlő áldozatkészséget, a vitézséget és a hősiességet a kisháború sikeres megvívásához szükséges tényezőkként említik. Természetes azonban, hogy csak a kisháborútól nagy eredményeket – nagyszabású politikát és nagyszabású hadvezetést – nem lehet elvárni. A szerzők fontos elemként hangsúlyozzák ki a kisháborúval együtt járó kegyetlenséget és vadságot, a fegyelmetlenségében megnyilvánuló vállalkozó szellemet és a nyitott harcászatot. Több szerző a kisháború sikeres megvívására a széles arcvonalon és csoportonként harcoló magyar husárok példáját hozza fel. A kisháború ellenséges arcvonalak mögött megvívott szabotázs jellege a szerzők szerint megköveteli a mozgékonyt, a leleményességet, a feladatok hosszabb időre és általánosságban megszabott jellegét, valamint az ellenség bármely módszer alkalmazásával történő megsemmisítését. A korszak gazdasági valóságát, a Magyar Királyság és a Magyar Királyi Honvédség lehetőségeit figyelembe véve több szerző a kisháborút a szegényebb államok háborújával teszi egyenlővé, amelyben a mozgóháborúra való felkészülés, a szabad szárnyak, valamint az ellenség háta mögötti

⁵⁰ Ibid., p. 443

tevékenységek kihangsúlyozása központi szerepet játszik. A kisháború megvívása során ezért előtérbe kerül a leleményesség, a rugalmasság és az önállóság. A mozgékonyság döntő jelentőségű, mivel a mozgásban rejlő tényezők a szerzők szerint megóvnak az erők szétforgácsolásától, az időrabló módon történő manőverezéstől, valamint növelik a biztonságérzetet. A kisháború megvívásához kis erő, leleményesség és bátorság kell, és amennyiben a szerencse is kíséri, nagy eredményeket lehet vele elérni. Megállapítást nyert az is, hogy a kisháborúval kapcsolatban csak általános szabályokat lehet lefektetni, mivel megvívásának egyedüli alapja az alkalmak helyes felismerése. A kisháború harcászata ezért az önálló vállalkozások képezik, míg azoknak egy-egy rendszerbe szedése, összhangba hozása már hadászati feladatként jelentkezik. Az arcvonal mögött önállóan működő csapatok tevékenységének célja az ellenséges erők bénítása vagy gyengítése. Tekintettel arra, hogy a kisháború hátterét a lakosság szolgáltatja, a csapatok felállíthatók önként jelentkező lakosokból, de portyázó különítményként kikülöníthetők a saját erőkből is. A kisháború az ellenség erői és eszközei ellen végrehajtott olyan önálló tevékenység, amelyek célja nem annyira a döntő eredmények elérése, hanem az ellenség állandó nyugtalanítása és zaklatása. Eredményeként gyengülhetnek az ellenség erői és eszközei, valamint kophat erkölcsi és akaratereje. A szabadcsapatok sohasem képezik a reguláris haderő részét, a portyázó különítmények tagjai viszont a kikülönítés után is katonáknak tekintendők, mivel a hadsereg részét képezik. A kisháború ezernyi lehetséges és változatos formában létezhet, úgymint felderítés, kémelhárító szolgálat, valamint járőrharc. Összességében elmondható, hogy a szerzők kisháborúra vonatkozó megállapításai alapvetően helyesek, történelmi távlatokban gondolkozva helyesen ismerték fel magyar vonatkozásait, és lényegében a Clausewitz által felvázolt elméleti keretek között maradva alapvetően a nemzeti sajátosságokat jelenítették meg.

Irodalomjegyzék

Ákosfy Barna: A pákozdi ütközet 1593-ban, *Magyar Katonai Szemle*, 5. szám (1939), pp. 207-216.

Ákosfy Barna: Zrínyi György harca Kaczorlaknál 1587-ben, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1940), pp. 512-518.

Berkó István: A legnagyobb háború, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1938), pp. 205-230.

Berkó István: A magyar Szent Korona országaiból 1526-1918-ig alakult hadak, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1933), pp. 37-50.

Brinzey György: Gyorsanmozgók a kisháborúban, *Magyar Katonai Szemle*, 5. szám (1936), pp. 42-51.

Callwell, Charles. E.: Small Wars: Principles and Practice, General Staff – War Office, 1906

Clausewitz Károly: *A háborúról*, Göttinger kiadó, Veszprém, 1999 (a könyv az 1917-es második magyar nyelvű kiadás reprintje).

Csaszkóczy Emil: Huszárok a külföldi hadseregekben, *Magyar Katonai Szemle*, 7. szám (1941), pp. 198-212.

Ehrlich Géza: A lovasság tüzelése lóhátról, *Magyar Katonai Szemle*, 7. szám (1936), pp. 240-245.

Fehér Béla: Élmények Oroszországban, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1944), pp. 255-267.

Fray József: A gazdagok és szegények harcászata, *Magyar Katonai Szemle*, 3. szám (1936), pp. 42-51.

Gyertyánfy Kornél: A jövő háború meglepetéseinek eszközei, *Magyar Katonai Szemle*, 8. füzet (1934), pp. 1-21.

Hernády Károly: Példa a kisháborúból, *Magyar Katonai Szemle*, 12. füzet (1933), pp. 75-83 (idézet p.83).

Incze Kálmán: A hadiipar államosítása, *Magyar Katonai Szemle*, 6. szám (1937), pp. 168-181.

Janek István: Az elfelejtett háború, A szlovák-magyar kis háború története 1939 márciusában, *Történelmi Szemle*, XLII. évfolyam, 3-4. szám (2001), p. 299-313.

Jobbágy Zoltán: A felkelők elleni műveletekről: Egy elfeledett klasszikus: Bernardo de Vargas Machuca, *Honvédségi Szemle*, 141. évfolyam, 2. szám (2013), pp. 15-18.

Jónás Endre: Gyarmati háború 1941-ben, *Magyar Katonai Szemle*, 6. szám (1941), pp. 584-591.

Keményfy Zoltán: A korszerű gyalogszakasz, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1932), pp. 25-37.

Kohlmann Tamás: Katonaszemmel szovjetföldön, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1943), pp. 236-240.

Krajnc Zoltán (főszerk.): *Hadtudományi Lexikon – Új Kötet*, Dialóg Campus, 2019.

Kubinszky Jenő: Korszerű harcvezetés és harceljárás, *Magyar Katonai Szemle*, 7. szám (1944), pp. 3-29.

Kupa Mihály dr.: Ejtőernyősök jogi helyzete, *Magyar Katonai Szemle*, 8. szám (1940), pp. 416-423.

Lipcsey-Magyar Sándor: Harc hóban, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1942), pp. 44-51.

Lipcsey-Magyar Sándor: Kisháború, *Magyar Katonai Szemle*, 8. szám (1938), pp. 85-92.

Magyar Katonai Szemle 1931-1944, Internet, elérve 2020. április 11-én <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/MagyarKatonaiSzemle/>.

Markó Árpád: Mátyás király, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1940), pp. 222-228.

Matlár Árpád: Európa hadseregei, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1937), pp. 62-71.

Molnár Pál: Jellegzetes utász harccselekmény, *Magyar Katonai Szemle*, 2. szám (1938), pp. 74-77.

Móricz Béla: Politika és hadvezetés a magyar történelemben, *Magyar Katonai Szemle*, 3. szám (1933), pp. 25-37.

Pálosy János: Független átkarolás, *Magyar Katonai Szemle*, 12. szám (1936), pp. 27-41.

Pálosy János: Magyar harcmód – magyar kiképzés, *Magyar Katonai Szemle*, 10. szám (1936), pp. 13-29.

Paret, Peter: *Clausewitz' Vorlesungen über den Kleinen Krieg an der neuen Kriegsschule in Berlin, 1810-1812*, in Clausewitz-Gesellschaft, Jahrbucher 2010, pp. 34-45.

Pokorny Hermann: A korszerű hadviselés méltatása, *Magyar Katonai Szemle*, 4. szám (1942), pp. 1-18.

Radák Lajos: Széles arcvonalú harcok, *Magyar Katonai Szemle*, 9. füzet (1934), pp. 31-42.

Rostoványi Lajos: Zárócsoporthoz vagy zárócsapatok, *Magyar Katonai Szemle*, 1. szám (1940), pp. 74-80.

Saad Ferenc: A katonaság szellem felébresztése az ifjúságnál, *Magyar Katonai Szemle*, 10. szám (1941), pp. 52-56.

Schmitt, Carl: *The Theory of the Partisan, A Commentary/Remark on the Concept of the Political*, Translated by A. C. Goodson, Michigan State University, East Lansing, pp. 23, 31, Internet, letöltve 2020. április 12-én, elérhető: <http://users.clas.ufl.edu/burt/spaceshotsair-heads/carlschmitttheoryofthepartisan.pdf>.

Simsay Lajos: Kis államok háborús eszközei, *Magyar Katonai Szemle*, 3. szám (1936), pp. 32-44.

Simsay Lajos: Magyar szellem a korszerű kiképzésben, *Magyar Katonai Szemle*, 3. füzet (1935), pp. 79-89.

Szabó József (főszerk.): *Hadtudományi Lexikon*, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995.

Virányi Ferenc: A cs. és. kir. haditengerészet vállalkozása Ancona ellen, *Magyar Katonai Szemle*, 11. szám (1936), pp. 45-53.